

Тетяна ЦЕГЕЛЬНИК,
доктор філософії,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Яна ГАРАСИМ,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)*

ЛОГОПЕДИЧНА ДІАГНОСТИКА МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Одним з найпріоритетніших напрямів в сучасній системі дошкільної освіти є мовленнєвий розвиток, адже, саме мовлення є тим даром, яким природа нагородила людину. Проте через низку факторів, як-от: біологічні (екологічна ситуація у світі; неякісні продукти харчування; ослаблене здоров'я; патології під час вагітності та травми під час пологів; патології у розвитку органів та ін.) та соціальні (педагогічна занедбаність, неблагополучне середовище та ін.) спостерігається тенденція щодо збільшення кількості дошкільників з порушеннями мовлення [3].

Саме логопедична діагностика мовлення дітей дошкільного віку дозволяє виявити порушення мовлення та вчасно здійснити корекційну роботу щодо їх усунення. Проблему діагностики мовленнєвих порушень досліджували з різних позицій, а саме [4]:

- комплексний підхід до діагностики мовленнєвих порушень органічного походження (Н. Лук'яненко, А. Пахомова);
- рання діагностика мовленнєвих порушень (О. Баскакова, Т. Дегтяренко, Н. Павлова);
- діагностика мовленнєвих порушень відповідно до виду порушення (Ю. Рібцун, Л. Трофименко, Ю. Тубичко).

Проте організація діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку вивчена недостатньо.

Логопедична діагностика складається з декількох етапів.

Перший етап (орієнтовний) передбачає те, що вчитель-логопед вивчає спеціальну документацію (анамнестичні дані) та проводить бесіду з дитиною. На другому етапі (диференційованому) проводиться обстеження слуху, інтелектуальних здібностей дитини з метою відокремлення

моленнєвих порушень первинного характеру від комплексних порушень розвитку, у складі яких є мовленнєві. Наступним етапом є обстеження немовленнєвих функцій, які знаходяться у тісній взаємодії з мовленнєвими. На четвертому етапі проводиться детальне обстеження всіх складових мовленнєвої діяльності: зв'язного мовлення, фонетико-фонематичної сторони мовлення, граматичної та лексичної сторін мовлення [2].

У діагностику фонетико-фонематичної сторони мовлення входить: діагностика рівня сформованості звуковимови та звукової структури слова, визначення рівня сприйняття мовлення та фонематичних процесів, аналіз фонематичних явищ та обстеження фонематичного аналізу і розвитку функцій слухового контролю.

Перший з етапів обстеження рівня розвитку фонетико-фонематичних явищ передбачає оцінку якості звуковимови та звукової структури слова, а також аналіз рівня фонематичного розвитку аналізу, сприймання, уявлення та ін., що спричиняють порушення цих процесів.

Важливим є те, що під час здійснення обстеження звукової сторони важливо акцентувати увагу на тому, як дитина відтворює звуковий склад слова. Це включає правильність вимови звуків, наявність пропусків, заміни тощо. При неправильному відтворенні звукової сторони мовлення слід перевірити анатомічну будову артикуляційного апарату та стан артикуляційного праксису під час виконання рухів губ і язика за наслідуванням. Діагностика фонематичних процесів полягає в оцінці стану та рівня розвитку слухових операцій і функцій, які забезпечують формування фонематичного сприймання.

Наступним є дослідження рівня сформованості фонематичного сприйняття. Воно розпочинається тоді, коли дитина розрізняє звуки за артикуляційними ознаками. На перцептивному рівні діти повинні вміти розрізняти звуки за узагальненими акустичними ознаками, що перевіряється за допомогою завдань на розрізнення слів-паронімів, які дитина може плутати.

Якщо дитина має сформований слуховий контроль, важливо перевірити її фонематичні уявлення, у цьому нам допоможуть тестування з картинками.

Дослідження рівня розвитку фонематичного аналізу передбачає виконання завдань на слухове сприйняття з використанням звуків, які

дитина вимовляє правильно. Паралельно, дослідження розвитку функції слухового контролю відбувається під час розповіді дитиною казки, коли педагог спостерігає за тим, чи контролює вона свою вимову. Це може включати запитання про правильність використання слів у контексті тощо.

Наступною складовою дослідження мовлення є діагностика лексичної сторони мовлення. У самому процесі обстеження лексичної сторони мовлення дорослий має зосередитися на недоліках і особливостях виконання завдань дитиною, оцінюючи її словниковий запас.

Діагностика лексичної сторони мовлення складається з таких складових як [1]:

- дослідження лексичного значення слова – оцінюється наявність необхідних груп слів у імпресивному та експресивному словнику дитини, а також її здатність розуміти і використовувати узагальнене лексичне значення;
- вивчення особливостей розуміння і засвоєння узагальненого лексичного значення слова;
- розуміння значень слова – після прослуховування текстів, дитина пояснює значення слова, наприклад, що воно означає та кого ще можна так назвати;
- вивчення особливостей лексико-семантичних явищ (антонімія, синонімія, омонімія) – дитина має усвідомлювати подібності між словами і групувати їх за темами, що сприяє розвитку лексичної системи;
- багатозначність – характеризується наявністю прямого та переносного значення, розуміння багатозначності слова показує рівень лексичного розвитку дитини;
- понятійна співвіднесеність слова – діти мають уміти об'єднувати предмети за загальними ознаками, що формує їхнє понятійне мислення;
- вивчення становлення смислових зв'язків між словами – визначення характеру смислових зв'язків між словами може здійснюватися через завдання на виявлення словесних асоціацій.

Діагностуючи граматичну сторону мовлення, необхідно вивчати стан сформованості системи морфологічної словозміни та дослідження

синтаксичної сторони мовлення. Насамперед важливо оцінити, чи дитина засвоїла граматичні категорії, такі як число, рід, відмінок тощо.

Для цього проводиться дослідження через використання картинок, на яких зображені предмети в однині та множині, що дозволяє оцінити розуміння числових форм іменників і прикметників. Щодо видових категорій дієслів, дітям показують малюнки, де вони ідентифікують дії, що виконують.

Якщо говорити про дослідження синтаксичної сторони мовлення, то воно зосереджується на розумінні смислових зв'язків між словами та синтаксичному значенні у реченнях, що дозволяє виявити, як діти формують свої висловлювання.

Діагностика зв'язного мовлення є ключовим аспектом, що дозволяє оцінити рівень розвитку самостійних висловлювань та загальний мовленнєвий прогрес дитини.

Для цього доцільно використовувати різні завдання, зокрема: розповідь за сюжетною картинкою або серією зображень; складання речення на основі малюнка; відповідь на запитання щодо ситуації, зображеної на малюнку.

Вміння дітей складати речення за сюжетними картинками допомагає оцінити рівень граматичної точності їх висловлювань. Після чого важливо перевірити, як дитина переказує прослуханий текст, чи потребує вона допомоги у цьому.

Завершальним етапом є складання логопедичного висновку, в якому описується наявне порушення мовлення.

Отже, логопедична діагностика мовленнєвих порушень є необхідною в дошкільному віці. Завдяки їй дитина може отримати вчасно логопедичну допомогу щодо усунення порушення мовлення.

Список використаних джерел:

1. Дегтярук Т. Актуальність міждисциплінарного та нейропсихологічного підходів до діагностики тяжких порушень мовлення у дітей раннього віку. *Наука і освіта*, 2016. № 8. С. 30.
2. Ільїна Н. В. Використання нейропсихологічних методів в діагностиці мінімальних проявів дизартрії. *Спеціальна освіта: стан та перспективи* : матер. Всеукр. (заочної) наук.-практ. конф., присвяч. 5-річчю кафедри

корект. освіти та спец. Психол. (м. Харків, 17–18 травня 2017 р.) / ред. кол.: О. І.Проскурняк, В. Є. Коваленко, А. В. Явтушенко. Харків, 2017. С. 282–285.

3. Лопатинська Н. А. Нейроонтогенетичні фактори становлення функціональної системи мови та мовлення. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови* : зб. наук. праць / за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. Київ : ТОВ «Наша друкарня», 2017. Вип. 13. С. 387–399.
4. Психолінгвістичні дидактичні технології діагностики і подолання мовленнєвих порушень у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення : навчально-методичний посібник / Данілавічюте Е. та ін. Київ : Інститут спеціальної педагогіки і психології НАПН України, 2022. 847 с.